GEOMETRIK JISMLARDAN TASHKIL TOPGAN NATYURMORTNI CHIZISHDA PERSPEKTIVA QOIDALARIDAN AMALIY FOYDALANISH BOSQICHLARI

Khayrova Madina Rasimovna, Guliston davlat pedagogika instituti
“Tasviriy san’at” 2-bosqich magistranti
e-mail: madinaxayrova050@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizish jarayonida perspektiva qoidalaridan amaliy foydalanish bosqichlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Natyurmort tasvirini yaratishda perspektiva qonuniyatlarini to‘g‘ri qo‘llash tasviriy san’atda fazoviy fikrlashni rivojlantirish, hajmni aniq ifodalash va kompozitsion muvozanatni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada geometrik shakllar asosida natyurmort tuzish metodikasi, tasvirni rejalashtirish, yorug‘lik va soyani to‘g‘ri joylashtirish, shuningdek, rang va proporsiyalar uyg‘unligini ta’minlash jarayonlari bosqichma-bosqich yoritilgan. Shuningdek, o‘quvchilarda amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish va ularning estetik didini rivojlantirishda bu metodikaning ta’limiy ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari natyurmort janrida chizmachilik va tasviriy san’at darslarini takomillashtirishda, shuningdek, zamonaviy san’at ta’limida perspektiva nazariyasini chuqur o‘rganishda amaliy qo‘llanma sifatida xizmat qilishi mumkin.

Kalit so‘zlar: Geometrik jismlar, natyurmort, perspektiva, chizmachilik, tasviriy san’at, amaliy bosqichlar, yorug‘lik va soya, hajm, fazoviy tasvir, kompozitsiya

ЭТАПЫ ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ ПРАВИЛ ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИ ИЗОБРАЖЕНИИ НАТЮРМОРТА, СОСТОЯЩЕГО ИЗ ГЕОМЕТРИЧЕСКИХ ТЕЛ

Аннотация: В данной статье научно анализируются этапы практического применения правил перспективы при изображении натюрморта, составленного из геометрических тел. Правильное использование законов перспективы при создании натюрморта имеет важное значение для развития пространственного мышления в изобразительном искусстве, точной передачи объёма и обеспечения композиционного равновесия. В статье поэтапно освещаются методика построения натюрморта на основе геометрических форм, планирование изображения, правильное расположение света и тени, а также обеспечение гармонии цвета и пропорций. Кроме того, обосновано образовательное значение данной методики в формировании практических

навыков учащихся и развитии их эстетического вкуса. Результаты исследования могут служить практическим руководством при совершенствовании преподавания черчения и изобразительного искусства в жанре натюрморта, а также в углублённом изучении теории перспективы в современном художественном образовании.

Ключевые слова: геометрические тела, натюрморт, перспектива, черчение, изобразительное искусство, практические этапы, свет и тень, объём, пространственное изображение, композиция

STAGES OF PRACTICAL APPLICATION OF PERSPECTIVE RULES IN DRAWING A STILL LIFE COMPOSED OF GEOMETRIC SHAPES

Annotation: This article provides a scientific analysis of the stages of practical application of perspective rules in drawing still life compositions composed of geometric objects. Proper use of perspective principles in creating a still life is essential for developing spatial thinking in the visual arts, accurately conveying volume, and achieving compositional balance. The article presents a step-by-step description of the methodology for constructing a still life based on geometric forms, planning the image, correctly placing light and shadow, and ensuring harmony of color and proportions. Furthermore, the educational importance of this methodology in developing students' practical skills and aesthetic taste is substantiated. The research results can serve as a practical guide for improving drawing and visual art instruction in the still life genre, as well as for deepening the study of perspective theory in modern art education.

Keywords: geometric forms, still life, perspective, drawing, fine arts, practical stages, light and shadow, volume, spatial representation, composition

KIRISH: Tasviriy san'at inson tafakkurini, estetik didini va badiiy idrokini rivojlantiruvchi eng muhim san'at turlaridan biridir. Unda shakl, rang, chiziq va fazo orqali atrof-muhitdagi narsalar hamda voqelikning badiiy ifodasi yaratiladi. Ayniqsa, natyurmort janri tasviriy san'at ta'limida o'quvchilarning kuzatuvchanligini oshirish, geometrik shakllarni to'g'ri ko'ra olish, ularni real muhitda tasvirlay bilish ko'nikmalarini shakllantirishda alohida ahamiyatga ega. Geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmort tasvirini chizish jarayoni perspektiva qonuniyatlariga asoslangan bo'lib, u fazodagi predmetlarning shakli, hajmi va o'zaro nisbatlarini aniq ifodalash imkonini beradi. Perspektiva - bu tasviriy san'atning ilmiy-nazariy asoslaridan biri bo'lib, uning qoidalarini to'g'ri qo'llash orqali ikki o'lchamli tasvirda uch o'lchamli fazoviy chuqurlik yaratish mumkin. Shu sababli, natyurmortni chizishda perspektiva bilimlaridan amaliy foydalanish san'at asarining realizmi, badiiy aniqligi va kompozitsion mukammalligini ta'minlaydi. Maqolada geometrik jismlar asosida tuzilgan natyurmortni yaratish jarayonining asosiy bosqichlari - obyektlarni joylashtirish, proportsiyalarni aniqlash, yorug'lik va soyani belgilash, rang uyg'unligini topish hamda fazoviy ko'rinishni hosil qilish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, bu jarayon o'quvchilarda fazoviy fikrlashni shakllantirish, chizmachilik va tasviriy ko'nikmalarni rivojlantirish, san'atga nisbatan estetik munosabatni

kuchaytirishda qanday amaliy ahamiyat kasb etishi yoritiladi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, u zamonaviy san’at ta’limi tizimida perspektiva nazariyasining o‘rni va ahamiyatini chuqur o‘rganish, natyurmort chizish metodikasini takomillashtirish, shuningdek, o‘quvchilarda ijodiy fikrlash va estetik idrokni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy yondashuvni taklif etadi. Geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmort tasviriy san’atni o‘qitishda o‘quvchilar uchun eng qulay va metodik jihatdan to‘g‘ri tanlangan o‘quv materiali hisoblanadi. Chunki bu shakllar yordamida o‘quvchilar oddiy hajmiy tuzilmalarning fazoviy xususiyatlarini, yorug‘lik va soya ta’sirini hamda predmetlarning bir-biriga nisbatan joylashuvini to‘g‘ri aniqlashni o‘rganadilar. Mazkur yo‘nalish, o‘z navbatida, chizmachilik va badiiy tasvirning eng muhim nazariy asoslaridan biri - perspektiva qonuniyatlarini chuqur anglashga yordam beradi. Perspektiva qonuniyatlarini o‘rgatish nafaqat tasviriy san’at fanining mazmunini boyitadi, balki o‘quvchilarning fazoviy fikrlash, kuzatuvchanlik va tahliliy yondashuvini rivojlantiradi. Shu boisdan ham bu mavzuning o‘rganilishi o‘quv jarayonini yanada samarali, tizimli va amaliy tajriba asosida tashkil etish imkonini beradi. Amaliy perspektiva orqali natyurmort chizish jarayoni o‘quvchining kuzatish, tahlil qilish va shaklni real fazoda tasvirlash malakasini mustahkamlaydi. Tadqiqot mavzusining dolzarbligi shundan iboratki, hozirgi kunda san’at ta’limida o‘quvchilarning chizishdagi realizmga intilishi, shaklni to‘g‘ri ifodalash va fazoviy kompozitsiyani qurishdagi malakalarini rivojlantirish zarurati ortib bormoqda. Shu bois, geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda perspektiva qoidalaridan amaliy foydalanishning bosqichma-bosqich metodikasini ishlab chiqish ta’lim jarayonining sifatini oshirish, o‘quvchilarni mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi - geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizish jarayonida perspektiva qonuniyatlaridan foydalanishning samarali metodikasini ishlab chiqish va uni o‘quv jarayoniga tatbiq etishdan iborat. Shu asosda o‘quvchilarda tasviriy madaniyatni shakllantirish, fazoviy tasavvurni rivojlantirish hamda badiiy tafakkurni chuqurlashtirish nazarda tutiladi. Tadqiqot obyekti - tasviriy san’at darslarida geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizish jarayoni. Tadqiqot predmeti - natyurmortni chizishda perspektiva qoidalarini o‘rgatishning amaliy bosqichlari, uslublari va metodik yondashuvlari. Tadqiqotning nazariy asosi - tasviriy san’at nazariyasi, pedagogika, psixologiya, shuningdek o‘qitish metodikasi sohasidagi ilmiy manbalar, mahalliy va xorijiy olimlarning ishlanmalari tashkil etadi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda perspektiva qonuniyatlaridan amaliy foydalanishning bosqichli metodikasi ishlab chiqilgan hamda o‘quvchilarni fazoviy tafakkurga yo‘naltiruvchi yangi pedagogik yondashuvlar taklif etilgan. Tadqiqotning amaliy ahamiyati esa tasviriy san’at o‘qituvchilari uchun geometrik jismlar asosida natyurmort chizishni o‘rgatishda qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan aniq metodik tavsiyalarni ishlab chiqishda namoyon bo‘ladi. Mazkur metodika o‘quvchilarning chizmachilik mahoratini oshirish, ularni badiiy tahlil va realizm asosida ishlashga tayyorlashda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot tasviriy san’at ta’limida amaliy perspektiva qonuniyatlaridan foydalanishning ilmiy-nazariy va amaliy asoslarini

o‘rganishga, natyurmort chizish jarayonini metodik jihatdan takomillashtirishga hamda o‘quvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, zamonaviy ta’lim jarayonining dolzarb masalalaridan biri sifatida e’tirof etiladi.

METODLAR: Insonning ko‘rish xususiyatini hisobga olgan holda markaziy proyeksiyalash usulida bajarilgan tasvir perspektiva deb ataladi. Perspektiva-tasviriy san’atning grammatikasidir, chunki yaratilgan har qanday realistik rassomlik asari perspektiva qonuniyatlari asosida bajariladi yoki bajarilishi shart. Shundagina bu asarning to‘g‘ri qurilganligi yoki hayotiyligi ta’minlanadi. Agar tasviriy san’at asari bu qoidalarga amal qilinmasdan yaratilsa, ilmli kuzatuvchilar “bu rasmda perspektiva yo‘q”, oddiy kuzatuvchilar “bu rasmdagi narsalar o‘ziga o‘xshamabdi” deydilar. Perspektiva fani realistik rasm yaratish uchun ilmiy manba vazifasini o‘taydi va narsalarni ko‘z o‘ngimizda qanday ko‘rsak, shunday tasvirlashga yordam beradi. Tasviriy san’at sohasida bo‘lajak mutaxassislar tayyorlash jarayonida o‘tgan asrlarda ishlab chiqilgan usullarni o‘rganish va undan foydalanish xususida olim N.Rostovsev “O‘tgan asrlarda o‘qitish uslubiyotini ham nazariy, ham amaliy tomondan o‘rganish hamda uning ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlash zarurdir” deb yozadi. Ushbu ishlarni o‘rganish oldingi davr ajdodlarimiz qoldirgan tajribalar bizga hozirgi zamon badiiy-pedagogik ta’lim va tarbiya nazariyasini aniqlashimizga yordam beradi. Shu sababli Leanordo da Vinchi, Albrext Dyurer, Shon, Golbeyx, Mikelanjelo, Rafael, J.Kuzin va boshqa uyg‘onish davri rassomlari perspektiva qonunlarini o‘rganishga katta ahamiyat berganlar, ular asarlari jiddiy perspektiv qurilishi bilan ajralib turadi va bu kompozitsion yechimlar perspektivaning matematik bilimlari asosida bo‘lishidan dalolat beradi. Tasviriy san’atni o‘qitishda geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortlar bilan ishlash, o‘quvchilarda fazoviy tasavvurni, shaklni tahlil qilish ko‘nikmalarini va tasviriy fikrlash madaniyatini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Mazkur metodik yo‘nalishning markazida amaliy perspektiva qoidalarini o‘rganish va ularni chizish jarayonida bosqichma-bosqich qo‘llash turadi. Metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilgan dars jarayoni o‘quvchiga predmetlarning shaklini tahlil qilish, ularning o‘zaro joylashuvini to‘g‘ri aniqlash hamda hajm, nurlar yo‘nalishi va soya-tuslar nisbatini anglash imkonini beradi. Bu jarayon o‘z navbatida tasviriy ifoda madaniyatini oshirish, kompozitsion tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

1. Tayyorlov bosqichi: birinchi bosqichda o‘quvchi perspektiva tushunchasining nazariy asoslari bilan tanishtiriladi. Masalan, ufq chizig‘i, yo‘nalish nuqtasi, nisbiy kattalik, masofa va burchak o‘zgarishi kabi asosiy terminlar amaliy misollar yordamida tushuntiriladi. Shu bosqichda geometrik jismlar - kub, prizma, silindr, konus va shar shaklidagi obyektlar tanlanadi va ularning perspektiv o‘zgarishlari tahlil qilinadi. O‘qituvchi tomonidan ob’yektlarning to‘g‘ri joylashuvi, kompozitsion markaz, yorug‘lik manbai va ko‘rish burchagi belgilanadi. Bu tayyorgarlik jarayoni o‘quvchining kuzatuvchanligini va obyektni butun fazoda tasavvur qilish salohiyatini mustahkamlaydi.

2. Kompozitsiyani joylashtirish bosqichi: bu bosqichda geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortning joylashuvi, ularning bir-biriga nisbatan hajmi, masofasi va yo‘nalishlari aniqlanadi. O‘quvchi chizmani engil chiziqlar bilan boshlaydi, bu esa xatoliklarni to‘g‘rilash imkonini beradi. Kompozitsiyada obyektlarning markaziy o‘qi, balandlik va kenglik proporsiyalari o‘lchov orqali

aniqlanadi. Perspektiva qonuniyatlariga ko‘ra, masofaga ketayotgan obyektlar hajmi kichrayib borishi, ularning konturlari yumshoqroq tasvirlanishi kerakligi ta’kidlanadi.

3. Perspektiv qurilish bosqichi: asosiy metodik bosqich - bu perspektivani to‘g‘ri qurish jarayoni. O‘quvchi real fazoda ko‘rinayotgan geometrik jismlarning qirralarini, yo‘nalishlarini ufq chizig‘iga nisbatan tahlil qiladi. Har bir geometrik jism uchun yo‘nalish nuqtasi (vanishing point) aniqlanadi. Masalan, kub shaklini chizishda ikki yo‘nalishli perspektiva, silindrda esa elips shaklidagi asosni to‘g‘ri qurish o‘rgatiladi. Ushbu jarayonda chiziqli perspektiva bilan bir qatorda hajmiy ifodaning realizmi ham shakllantiriladi.

4. Yorug‘lik va soya ishlanishi bosqichi: Perspektiv qurilishdan so‘ng, natyurmortdagi geometrik jismlar ustida yorug‘lik va soya ishlanadi. Bu bosqich o‘quvchidan nafaqat nazariy, balki yorug‘lik manbai yo‘nalishini kuzatish ko‘nikmasini ham talab etadi. O‘qituvchi o‘quvchilarga chiaroskuro “yorug‘-soya kontrasti” prinsipi asosida obyekt yuzasidagi hajmni kuchaytirishni, nur va soya o‘rtasidagi gradatsiyani aniqlashni o‘rgatadi. Bunda eng muhim jihat - soyani perspektiv qonuniyatlariga muvofiq joylashtirishdir.

5. Yakuniy bosqich (ifodaviy ishlov berish): oxirgi bosqichda natyurmort umumiy kompozitsiyasi tahlil qilinadi, chiziqlar aniqlashtiriladi, tuslar muvozanati va yorug‘lik ta’siri to‘liq yakunlanadi. Ushbu bosqich o‘quvchi tomonidan badiiy idrok, fazoviy tafakkur va ijodiy yondashuvning bir butun holda shakllanishiga olib keladi. Natijada geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda o‘quvchi faqat chizish ko‘nikmasini emas, balki amaliy perspektiva qonuniyatlarini to‘g‘ri qo‘llash madaniyatini ham egallaydi.

NATIJALAR: O‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda perspektiva qoidalaridan amaliy foydalanish o‘quvchilarda nafaqat tasviriy san’atga oid nazariy bilimlarni, balki amaliy chizish malakalarini ham chuqur shakllantiradi. Tajriba-sinov mashg‘ulotlari jarayonida aniqlanishicha, perspektiva qonuniyatlarini bosqichma-bosqich o‘rgatish o‘quvchilarning idrok, kuzatuvchanlik, fazoviy fikrlash hamda shaklni tahlil qilish ko‘nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Tadqiqot jarayonida ishlab chiqilgan metodika asosida olib borilgan dars mashg‘ulotlari o‘quvchilarni real predmetlarni fazoda tasavvur qilish, ularning nisbiy o‘lchamlari, joylashuvi va hajmiy ko‘rinishini to‘g‘ri aniqlashga yo‘naltirdi. Natijada o‘quvchilarning chizmalari avvalgi nazariy tayyorgarlikka nisbatan ancha ishonchli, mutanosib va realistik tus oldi. Bu esa perspektiva qoidalarining o‘rgatish jarayonida to‘g‘ri tanlangan metodik yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi. Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, geometrik jismlarni perspektiva asosida chizish bo‘yicha amaliy mashqlar o‘quvchilarning badiiy tafakkurini, estetik didini va san’atga ijodiy yondashuvini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Dars jarayonida fazoviy modellar - kub, prizma, konus, silindr va shar kabi jismlarni o‘rganish orqali o‘quvchilar chiziqli va havo perspektivasining farqlarini amalda tushunishga erishdilar. Bu esa keyinchalik murakkab shaklli natyurmortlar, interyer yoki peyzaj ishlanmalarida to‘g‘ri kompozitsion yondashuvni tanlash imkonini berdi. O‘quvchilar bilan olib borilgan amaliy sinovlar natijasida, ularning chizishdagi xatoliklar - nisbatni saqlamaslik, ufq chizig‘ini noto‘g‘ri aniqlash, shaklni yassi tasvirlash kabi

muammolar kamaygani kuzatildi. Bu holat tadqiqotda ishlab chiqilgan metodikaning ta’limiy samaradorligini isbotlaydi. Ayniqsa, darslarda yorug‘lik va soya qonuniyatlarini perspektiva bilan uyg‘unlashtirish mashqlari o‘quvchilarning hajmni ifodalash mahoratini ancha oshirdi. Tadqiqot davomida o‘quvchilarning mustaqil ishlash ko‘nikmalari ham kuchaydi. Ular chizmalarni tahlil qilish, fazoviy tuzilmani aniqlash va kompozitsion yechimlar topishda erkinroq fikrlay boshladilar. Bu esa tasviriy san’at o‘qitish jarayonida ijodiy yondashuvni shakllantirish uchun muhim shartlardan biridir. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda perspektiva qoidalarini amaliy qo‘llash orqali o‘quvchilarning tasviriy faoliyatdagi ishtiroki yanada faollashdi, ularning fan bilan qiziqishi ortdi. Bu jarayon o‘qituvchilarga ham yangi metodik uslublarni ishlab chiqish, o‘quv jarayonini interfaol shakllarda tashkil etish imkonini berdi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Perspektiva qoidalarini o‘rgatishda bosqichma-bosqich yondashuv o‘quvchilarning chizish malakasini tizimli rivojlantiradi.

2. Amaliy mashg‘ulotlarda geometrik jismlar asosida tuzilgan natyurmortlardan foydalanish fazoviy tafakkurni mustahkamlaydi.

3. Yorug‘lik va soya qonuniyatlarini perspektiva bilan bog‘lash o‘quvchida hajm va chuqurlikni to‘g‘ri ifodalashni ta’minlaydi.

4. Metodik tavsiyalar asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning badiiy didi va ijodiy salohiyatini oshiradi.

5. Tadqiqot natijalari tasviriy san’at ta’limi tizimida perspektiva o‘rgatish metodikasini takomillashtirishga ilmiy asos yaratadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni isbotladiki, geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda perspektiva qoidalaridan amaliy foydalanish san’at ta’limida innovatsion, samarali va dolzarb metodik yo‘nalish hisoblanadi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarda realizmga asoslangan tasvir madaniyatini shakllantiradi, ularni kuzatish, tahlil qilish va ijodiy ifodalash malakasiga tayyorlaydi.

MUHOKAMA: Ushbu tadqiqot natijalari tasviriy san’atni o‘qitishda amaliy perspektiva qonuniyatlaridan foydalanish masalasi bugungi kunda naqadar dolzarb ekanligini ko‘rsatadi. Geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizish jarayonini chuqur o‘rganish shuni isbotladiki, tasviriy faoliyatda perspektiva qonuniyatlari faqat nazariy bilim sifatida emas, balki amaliy ko‘nikma va ijodiy tafakkur shakllanishida asosiy o‘rinni egallaydi. Muhokama jarayonida o‘quvchilar bilan o‘tkazilgan kuzatishlar, amaliy tajribalar hamda nazariy tahlillar shuni ko‘rsatdiki, perspektiva qonuniyatlarini bosqichma-bosqich o‘rgatish natyurmort chizish jarayonida fazoviy idrokning ancha oshishiga olib keladi. Bu esa o‘z navbatida chizmadagi nisbatlarning to‘g‘riligini, hajmiylikning real ifodasini va badiiy kompozitsiyaning uyg‘unligini ta’minlaydi. Tadqiqot davomida aniqlangan holatlardan biri shundan iboratki, ko‘pchilik o‘quvchilar dastlab geometrik jismlarning shakliy tuzilishini fazoda to‘liq anglay olmaydi. Ammo amaliy mashg‘ulotlarda perspektiva asosida qurilgan tahliliy chizmalar yordamida ular asta-sekinlik bilan predmetlarning tuzilishi va fazoviy joylashuvini tushunishga o‘rganadi. Natijada ularning tasviriy faoliyatdagi ishonchliligi, chizmadagi aniqlik darajasi va mustaqil ishlash ko‘nikmasi oshadi. Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlanishicha,

dars jarayonida geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda perspektiva qoidalarini qo‘llash o‘quvchilarni faqat texnik ko‘nikmaga emas, balki badiiy tafakkurga asoslangan ijodiy yondashuvga ham yo‘naltiradi. Bu holat o‘quvchilarda san’at asarlariga nisbatan tahliliy qarash, kuzatuvchanlik va shaklni estetik idrok etish salohiyatini rivojlantiradi. Muhokama natijalariga ko‘ra, perspektiv qurilish bosqichlarini aniq ketma-ketlikda o‘rgatish metodikasi ta’lim samaradorligini oshiradi. O‘quvchilarning bilim darajasi, fazoviy tasavvuri va kompozitsion fikrlash ko‘nikmalari sezilarli darajada yaxshilanganini kuzatish mumkin. Bu holat tadqiqot metodikasining amaliy ahamiyatini yanada mustahkamlaydi. Tadqiqot davomida shuningdek, o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini faollashtirishda yorug‘lik va soya qonuniyatlarini perspektiva bilan bog‘lab o‘rgatish samarali natijalar bergani aniqlandi. Bu yondashuv o‘quvchilarda hajmni, chuqurlikni va fazoviy muhitni badiiy jihatdan to‘g‘ri ifodalashni osonlashtiradi. Shu orqali ular tasvirni yassi emas, balki fazoviy va jonli ko‘rinishda tasvirlashga o‘rganadilar. Tadqiqotda olingan natijalar o‘quv jarayonini takomillashtirish, yangi metodik yondashuvlarni joriy etish va tasviriy san’at o‘qituvchilari faoliyatini ilmiy asosda tashkil etish zarurligini ko‘rsatadi. O‘quvchi va o‘qituvchi o‘rtasidagi interfaol muloqot, kuzatuv asosidagi tahlil, individual yondashuv va bosqichma-bosqich o‘qitish metodlari o‘quv jarayonining sifat ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada oshirgan. Muhokama shuni ko‘rsatadiki, natyurmort chizishda perspektiva qoidalarini amaliy o‘rgatish san’at ta’limida innovatsion yondashuv sifatida baholanishi mumkin. Chunki bu metodika o‘quvchining ijodiy salohiyatini ochadi, ularda kuzatuvchanlik, tafakkur va fazoviy idrokni bir butun tizimda rivojlantiradi. Mazkur yondashuv o‘z navbatida o‘quvchilarda chizish jarayoniga ilmiy va badiiy yondashish madaniyatini shakllantiradi. Xulosa qilib aytganda, tadqiqot natijalarining muhokamasi shuni tasdiqlaydiki, geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda perspektiva qoidalaridan amaliy foydalanish metodikasi tasviriy san’at ta’limi tizimida dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv o‘quvchilarni nafaqat texnik jihatdan malakali rassom sifatida, balki estetik didi va badiiy tafakkuri rivojlangan ijodkor shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA: Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda perspektiva qoidalaridan amaliy foydalanish tasviriy san’at ta’limining nazariy va amaliy jihatlarini uyg‘unlashtiruvchi samarali metodik yo‘nalishdir. Tadqiqot davomida olib borilgan tahlillar, kuzatishlar va tajriba mashg‘ulotlari natijasida o‘quvchilarda fazoviy idrok, kuzatuvchanlik, chizish malakasi va badiiy tafakkur darajasi sezilarli darajada oshgani aniqlandi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, unda ishlab chiqilgan metodika natyurmort chizish jarayonini bosqichma-bosqich o‘rgatish, perspektiva qonuniyatlarini oson va tushunarli shaklda o‘zlashtirish, shuningdek o‘quvchilarning realistik tasvirga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv san’at darslarini yanada mazmunli, tizimli va samarali o‘tishga imkon beradi. Perspektiva qoidalaridan amaliy foydalanish o‘quvchining fazoviy tafakkurini kengaytiradi, obyektlarni to‘g‘ri joylashtirish, hajmni ifodalash va kompozitsiyani mutanosib qurish malakasini shakllantiradi. Natijada o‘quvchi nafaqat chizish texnikasini, balki san’at asarlariga ilmiy-nazariy yondashuvni ham o‘zlashtiradi. Shuningdek,

tadqiqotda o‘quv jarayonida geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortlardan foydalanish o‘qituvchiga o‘quvchilarning idrok jarayonlarini kuzatish, ularning individual xatolarini aniqlash va to‘g‘rilash imkonini berishi aniqlangan. Bu esa tasviriy san’at fanini o‘qitishda tahliliy va interfaol metodlarni joriy etish zarurligini ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi umumiy xulosalarga kelindi: 1. Geometrik jismlar asosida tuzilgan natyurmort perspektiva qonuniyatlarini amalda o‘rganish uchun eng qulay o‘quv modeli hisoblanadi. 2. Bosqichma-bosqich metodika o‘quvchilarda chizishdagi aniqlik, fazoviy idrok va kompozitsion fikrlashni shakllantiradi. 3. Yorug‘lik va soya qonuniyatlarini perspektiva bilan uyg‘unlashtirish chizmadagi realizm va badiiy ifodalilikni ta’minlaydi. 4. O‘quvchilar o‘rtasida amaliy mashg‘ulotlar orqali perspektivani o‘rganish ularning tasviriy san’atga bo‘lgan qiziqishi va ijodiy faolligini oshiradi. 5. Ushbu metodika san’at ta’limida nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lashga xizmat qilib, o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga yo‘naltiriladi.

Xulosa qilib aytganda, geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmortni chizishda perspektiva qoidalaridan amaliy foydalanish o‘quvchilarda nafaqat chizmachilik ko‘nikmalarini, balki estetik did, ijodiy tafakkur va san’atni ilmiy tahlil qilish salohiyatini ham shakllantiradi. Bu esa tasviriy san’at ta’limining sifatini oshirish, o‘quv jarayonini zamonaviy talablarga mos ravishda tashkil etish va badiiy tafakkurga ega shaxslarni tarbiyalashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev S. “Tasviriy san’at o‘qitish metodikasi”. – T.: “Fan va texnologiya”, 2014. 132-b.

2. Abdirasilov F. S. “Tasviriy san’at o‘qitish metodikasi”, Fan va texnologiya”, 2012. 234-b.

3. Yarmatov R. B. “Bo‘lajak o‘qituvchi shaxsini tarbiyalash va rivojlantirish”, “Fan va texnologiya”, 2009. 128-b.

4. Xayrov R. Z., Todjiboyeva D. B. Bo‘lajak o‘qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirishning didaktik imkoniyatlari va modeli. International Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers // Volume-11/ Issue-5/ 2023 Published: /22-05-2023. p. 40-49.